

Keuzeprogramma's: een must of een don't do?

Sportoriëntatie en -keuzeprogramma's (SOK), ze zijn al heel lang een standaardonderdeel van het programma bewegingsonderwijs in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Al zo lang dat we nauwelijks nog stilstaan bij waarom dat ook alweer was en of de manier waarop dat gebeurt nog wel voldoet aan de eisen of verwachtingen van nu. Reden voor Lichamelijke Opvoeding Magazine om het onderwerp weer eens op de agenda te plaatsen.

TEKST BEREND BROUWER

SOK-programma's zijn niet bepaald een recent verschijnsel. Al lang voordat het zo heette gingen docenten LO af en toe met klassen activiteiten buiten het reguliere lesprogramma om doen. Schaatsen als er ijs lag, naar een tennisbaan als de zalen vanwege de eindexamens niet beschikbaar waren, windsurfen omdat ze daar toevallig zelf gek van waren. Misschien eerst als aanvullend naschools programma, later voor alle leerlingen. Hoe dan ook, SOK is vanuit de praktijk ontstaan. Pas met de invoering van de vernieuwde Tweede Fase in het voortgezet onderwijs in 1998 kwam er een concreet aanknopingspunt in de wettelijke richtlijnen met het domein *Bewegen en*

Datgene wat op school geleerd wordt hoort gebruikswaarde te hebben voor de actuele bewegingscultuur buiten school, maar die twee contexten verschillen

samenleving in het examenprogramma LO. In de brochure *Sportoriëntatie en -keuze* (SLO/Jeugd in Beweging, 1999) schreven we al:

Het is een belangrijke taak van de school om leerlingen op een verantwoorde manier te introduceren in de sport- en bewegingscultuur. Een breed en gevarieerd aanbod in de lessen, een gerichte opbouw in de verschillende activiteiten en het streven naar duidelijke leerresultaten en vorderingen zorgen ervoor dat leerlingen belangrijke ervaringen opdoen. Die zijn niet alleen van essentieel belang voor een latere deelname, maar ook voor keuzen die ze nu willen maken.

In de les lichamelijke opvoeding komt veel van de huidige sport- en bewegingscultuur aan bod. De school kan zorgen voor de juiste pedagogische context, waarbij

Dat idee is nog steeds actueel. Datgene wat op school geleerd wordt hoort gebruikswaarde te hebben voor de actuele bewegingscultuur buiten school, maar die twee contexten verschillen. De meeste leerlingen kunnen wel wat hulp gebruiken bij het vinden van een antwoord op de vraag hoe die aansluiting voor hen persoonlijk zit. Ger van Mossel beschrijft in zijn bijdrage wat dat leerlingen kan opleveren en welke zaken daarbij een rol spelen. Maarten Massink en Hjalmar Zoetewei geven voorbeelden van hoe SOK in de praktijk uitpakt.

Kwaliteitscriteria

De vraag wat een goed SOK-programma inhoudt, is nog even actueel. Wanneer is er sprake van S, O en K? Alle SOK-programma's kenmerken zich door het feit dat er activiteiten of sporten aangeboden worden die niet zo gemakkelijk in het reguliere programma te realiseren zijn. Meestal omdat er speciale accommodaties en materialen voor nodig zijn of speciale expertise die niet standaard op school aanwezig is. Welke keuzes precies gemaakt kunnen worden is ook sterk afhankelijk van de mogelijkheden in de naaste omgeving van de school, van gemeentelijke subsidies en van wat sportverenigingen te bieden hebben.

iedere leerling aan z'n trekken komt. Dit kan echter betekenen dat op school andere regels en afspraken gelden dan in de sportvereniging of in de sportschool. Leerlingen kunnen daardoor het idee krijgen dat het op school toch net niet helemaal 'echt' is wat er gebeurt. De realistische context die je buiten de school aantreft, kan in de gymzaal, met leerlingen die verschillende voorkeuren en mogelijkheden hebben, niet altijd worden nagebootst. Programma's sportoriëntatie en -keuze kunnen die realistische context wel bieden en daardoor voor leerlingen een belangrijke functie hebben.

Het aanbod bepaalt in die zin voor een groot deel de keuze. Maar wanneer is er sprake van goede oriëntatie? Wat betekent dat eigenlijk, je oriënteren? Je afvragen of je iets 'leuk' vindt? Als je iets één, twee of drie keer doet, wat weet je of kun je dan? Hoe bepalen leerlingen of een nieuwe activiteit echt bij hen past? Hoeveel zelfkennis is er nodig om je zinvol te kunnen oriënteren? En in hoeverre is er sprake van echte keuze voor leerlingen? Wat mogen ze kiezen? Telt die cursus wildwatervaren in de zomervakantie ook mee? En in hoeverre leren ze eigenlijk kiezen en reflecteren op hun keuzes? Ook in die zin lijkt er weinig veranderd de afgelopen twintig jaar. Allemaal vragen die een beter antwoord verdienen dan alleen een attractief keuzeprogramma.

Ingaan op keuzes van leerlingen

We kunnen de vraag ook wat breder stellen. Waarom wachten tot in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs? Waarom niet al veel eerder leerlingen keuzes bieden? Interessedifferentiatie met een duur woord. Maar wanneer dan? In de onderbouw van het VO?

Hoe bepalen leerlingen of een nieuwe activiteit echt bij hen past? Hoeveel zelfkennis is er nodig om je zinvol te kunnen oriënteren?

Contact:
b.brouwer@slo.nl

Foto
Anita Riemersma

Kernwoorden:
keuzeprogramma, SOK, oriënteren, kwaliteit

De bovenbouw van het primair onderwijs? Of nog eerder? Op heel jonge leeftijd mogen kleutertjes vaak wel kiezen bij welk onderdeel ze iets willen doen, later zijn er onderdelen in het programma waar leerlingen varianten mogen kiezen (tafeltennis of badminton of minitennis), enzovoort. In de bovenbouw

kieszen leerlingen op sommige scholen tussen een prestatie-, demonstratie of recreatievariant van turnen. En ook op programmaniveau zijn er inmiddels allerlei varianten ontstaan waar leerlingen uit kunnen kiezen. Sportklassen, de voetbal highschool, LO2 en keuzedelen sport in het vmbo, bsm in havo en vwo, uitgebreide naschoolse sportprogramma's. Maar wat is eigenlijk de meerwaarde van al dat kiezen en voor wie? Is er ook een gezamenlijke brede basis die alle leerlingen zich eigen moeten maken voordat er sprake kan zijn van betekenisvol kiezen? En waar mogen de leerroutes uiteen lopen? Vragen waarop als antwoord in de praktijk bepaalde gebruiken zijn gegroeid, maar waar nergens een samenhangend antwoord op wordt gegeven in relatie tot de doelstellingen van het leergebied.

Of niet?

Je kunt ook tegen te vroeg kiezen zijn. Gerda Op het Veld en Kayan Bool gaan daar is hun bijdrage aan dit topic op in. En soms is laten kiezen de uitdrukking van een vraag waarop we het antwoord schuldig moeten blijven. Sommige groepen leerlingen lijken niet te motiveren voor bepaalde activiteiten, dan lijkt het soms beter om hen die maar niet meer te laten doen. Of sommige groepen leerlingen kunnen om wat voor reden dan ook (grote niveauverschillen, geen prettig pedagogisch klimaat, sterk uiteenlopende ervaring met en motieven voor sport en bewegen) niet goed samen werken in de les. Dan lijkt het beter om die groepen maar uit elkaar te houden door te differentiëren naar niveau, geslacht of interesse. Maar bereiken we onze doelen wel, als we willen dat onze leerlingen in verschillende verbanden en contexten en met verschillende motieven samen met anderen kunnen deelnemen aan bewegingscultuur? Gaan we de onderwijskundige uitdagingen die zich aandienen niet uit de weg als we veel laten kiezen? Is het niet zo dat veel aandacht voor allerlei keuzevarianten van bewegingsonderwijs voor leerlingen die meer dan gemiddeld geïnteresseerd zijn in bewegen en sport prachtig is voor die leerlingen, maar ook kan leiden tot minder aandacht (in de zin van tijd en aandacht voor verder ontwikkelen en vernieuwen) bij vaksecties voor het reguliere programma bewegingsonderwijs. Als dat het geval is worden juist die leerlingen die extra steun nodig hebben om goed te leren deelnemen aan bewegen en sport eigenlijk de dupe van het bieden van meer keuzemogelijkheden. De invalshoek van de gezamenlijkheid binnen de lessen bewegingsonderwijs komt een volgende keer uitgebreider aan bod. Al met al meer vragen dan antwoorden, zeker binnen het bestek van dit topic. Maar alle redenen om die vragen wel aan de orde te stellen in dit blad.